

Kulczycka-Saloni, Janina

Sprawozdanie z działalności TNW : Sprawozdania z działalności Wydziałów TNW : Wydział I językoznawstwa i historii literatury : Streszczenia : Naturalizm jako zjawisko międzynarodowe

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 48, 89-90

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W części drugiej przeważają pieśni mające charakter wierszowanych traktów religijnych oraz przekłady psalmów.

Śpiewnik ma charakter ekumeniczny, gdyż zawiera pieśni ze źródeł luterzańskich, kalwińskich, jak również ze zbiorów pieśni braci czeskich. G. Kratzel stwierdza, że polska pieśń protestancka ma charakter oryginalny w przeważającej większości. Mimo incypitów niemieckich, przytaczanych na początku 44 pieśni (wobec 72 łacińskich), wykazują luźny związek z prawzorami niemieckimi.

Pod względem językowym zabytek wydaje się archaiczny. Zarówno w swojej warstwie fonetycznej, jak fleksyjnej wykazuje wiele cech przypisywanych dobie staropolskiej (jak np. formy z zachowaną grupą *ir, yr* bez rozszerzenia: *szczyrze, cirpliwu*; czas przeszły złożony, *Dat. plur. -am, infinitivus* na *-i, imperativus* na *-i, -y: umrzeci, wspomóży, Loc. plur. -ech* itd.). Słownictwo jest również archaiczne; wykazuje wiele zapożyczeń leksykalnych i semantycznych z języka czeskiego. W języku *Kancjonatu* obserwować można również regionalizmy, jak np. końcówkę *Dat. sg. masc. -ewi* po spółgłosce stwardniałej (*ku końcewi, cesarzewi*). Brak wyraźnych wpływów niemieckich, a duża liczba bohemizmów wskazuje na ścisłe związki Reformacji polskiej i czeskiej.

Janina Kulczycka-Saloni

NATURALIZM JAKO ZJAWISKO MIĘDZYKRAJOWE

Z problemem naturalizmu stykał się każdy historyk literatur europejskich drugiej połowy w. XIX, który to okres stanowi etap w ich dziejach wyraźnie wyodrębniony od poprzedzającego go romantyzmu i następującego po nim modernizmu. Mimo to nie ma on takiej nazwy, na którą godzili się w przeszłości przeżywający i tworzący go ludzie i którą aprobowałiby późniejsi jego badacze. Wśród kilku propozycji występuje m.in. naturalizm znany od dawna w językach europejskich jako nazwa jednego nurtu myśli filozoficznej, od lat zaś pięćdziesiątych XIX wieku występujący jako termin w nomenklaturze literackiej.

Charakterystyczne jest jednak ujemne nacechowanie tego terminu niemal od momentu jego narodzin, używanie go niemal w znaczeniu zniewagi, a w związku z tym może wyjątkowo brutalne spory, które wiedli przeciwnicy tak nazwanego nurtu literatury z jego reprezentantami i obrońcami.

Nazwisko, które od początku sporów aż do ich zakończenia jest prawie zawsze w nich wymieniane i które także jest obecne we współczesnej literaturze naukowej okresowi temu poświęconej, nazwisko Zoli to swojego rodzaju fenomen popularności. Dzieła jego są znane w oryginale, w przekładach, adaptacjach scenicznych, streszczeniach i przeróbkach

dla mniej wyrobionych czytelników. Z tą zaś poczytnością Zoli, a także i innych naturalistów szło w parze zainteresowanie i „opieka” władz. Pisarze ci bowiem bynajmniej nie ukrywali, że chcą nie tylko poznać współczesne sobie społeczeństwo, ale także zamierzają je zmienić, ulepszyć. Tak więc przez wszystkie prawie kraje Europy i przez Stany Zjednoczone Ameryki Północnej przechodzi fala procesów wytaczanych pisarzom-naturalistom lub ich tłumaczom, fala konfiskowania druków i zakazywania wystawiania utworów naturalistycznych na scenach.

W sporach tych można dostrzec także pewne prawidłowości: 1) naturalizmu bronią, nieraz wbrew gustom estetycznym, ludzie lewicy, atakuje zaś prawica, 2) częste zmiany stanowiska pisarzy wobec naturalizmu — przechodzenie na pozycję antagonistów dawnych zwolenników lub też „nawracanie” się przeciwników. Często więc spotykamy formułę, że niewielu pisarzy było naturalistami, ale bardzo wielu nimi było.

Jako główne cechy kierunku wymieniano: 1) uwolnienie człowieka od idealistycznych złudzeń, 2) postulat naukowego przygotowania do pracy pisarza, 3) programowe zainteresowanie człowiekiem z nizin społecznych, 4) postulat współtworzenia cywilizacji przyszłości, 5) ambicje polityczne — zwalczanie społecznego zła przez jego ukazywanie i analizę. Przeciwnicy zaś zwalczali naturalizm za jego ateizm i materialistyczną koncepcję świata i człowieka, burzenie autorytetu rodziny, Kościoła i państwa, demoralizację czytelnika przez ekstremizm w przedstawianiu występku, zepsucia, brzydoty życia.

Odpowiedź, co było przyczyną tak żywego i powszechnego zainteresowania naturalizmem, prosta: w latach tych dokonało się w Europie tyle doniosłych zmian politycznych i społecznych, że potrzebna stała się inna literatura, zasadniczo różna od dotychczasowej. Czasem tę nową literaturę widziano jako narodową odmianę naturalizmu, częściej jako kontynuację literatury własnej odnowionej pod wpływem naturalizmu.

Ostatnia sprawa to ustalenie dat granicznych. Początkowa nie budzi specjalnych zastrzeżeń i można przyjąć często wysuwaną propozycję — rok 1865, rok opublikowania *Germinie Lacerteux* Goncourtów, trudno natomiast znaleźć datę końcową, która nie budziłaby gorących sprzeciwów. Trudno uznać za nią schyłek popularności Zoli jako teoretyka naturalizmu (tzw. manifest pięciu — 1887) i pojawienie się na literackim horyzoncie Europy nowych gwiazd: Rosjan i Skandynawów, ponieważ na przełomie XIX i XX wieku występuje w kilku literaturach narodowych nowa fala naturalizmu reprezentowanego przez wybitnych pisarzy młodej generacji.

Pozostaje więc do rozwiązania trudne zadanie — wyodrębnienia naturalizmu jako prądu historycznego zamkniętego w pewnych ramach czasowych, od naturalizmu jako transhistorycznego dziedzictwa przejmowanego i przetwarzanego przez następne generacje pisarzy.